

Jak se v minulosti žilo a pracovalo pod horou

V kraji ležícím v okolí hory Praděd nebyl život nikdy příliš snadný. Některým ze synů a dcer hor se sice podařilo vystudovat na lékaře, právníka či učitele, jiní pak zasedli v kancelářích lesních či hutních úřadů, avšak drtivá většina obyvatel se od dětství až do vysokého věku živila výhradně svými dlaněmi. Pojďme se tedy na chvíli vypravit za nejtypičtějšími řemesly předválečných Jeseníků.

Dřevaři

Již od středověku, kdy započalo osidlování jesenických hor, představovala těžba a zpracování dřevní hmoty pro tento region naprosto zásadní hospodářské odvětví, jež poskytovalo obživu nespočtu otců od rodin. Stálo také za vznikem v podstatě všech osad na úpatí Pradědu, ať už slezských Videl, či moravských Koutů nad Desnou. Jen málokterý výjev proto symbolizuje horské oblasti předválečných Jeseníků tolik jako muži kácějící a následně opracovávající silné kmeny stromů.

Jakkoliv se práce dřevařů, stále se pohybujících na čerstvém vzduchu a v nádherném prostředí hor, může na první pohled jevit jako lákavé zaměstnání, k romantice měla na míle daleko. Dřinu předválečných dřevařů si totiž v současné době dovede představit jen málokdo. Nejenže museli veškeré práce obstarávat kvůli absenci techniky rukama, ale do lesa mířili za každého počasí, za mrazu,

Dřevařské práce v Divokém dole na počátku minulého století. Zdroj: sbírka Tomáše Petruně

Dřevorubci spolu s hajným, meziválečné období. Zdroj: sbírka Tomáše Petruně

horka i deště. To nutně vyžadovalo kvalitní oděv, nejlépe kožené kalhoty, lněnou košili a dobrý klobouk, ještě více však notnou dávku houževnatosti. Jesenického Holzarbeitera či Holzfallera, jak se rubačům říkalo v původním jazyce hor, proto můžeme vylíčit jako neuvěřitelně odolného chlapa sukovité povahy, jenž by se nad malichernostmi současného člověka zřejmě jen pousmál. Fajfka, která dřevaři při práci visela z úst, nebyla pro ozdobu, ale sloužila jako účinný repelent proti dotěrnému hmyzu. Kvůli rozličné malé havěti i všudypřítomnému dřevěnému prachu pak dřevorubci nemohli – na rozdíl od hajných – nosit delší vousy (současnému oblíbenému stylu „zarostlých dřevorubců“ by proto příliš nerozuměli).

Kromě zmíněných nástrah zároveň dřevařům prakticky neustále hrozilo nebezpečí poranění, ba i smrti, stačila sebemenší chyba či zaváhání. Ostatně dobový tisk nás o tragédiích, jež nastaly při těžbě dřeva, zpravuje poměrně vydatně. Např. v červenci roku 1915 utrpěl dřevorubec Florian Barnert z Karlovic při porážce stromu značná poranění, kterým o deset dní později podlehl. Na této, bohužel nikterak neobvyklé, příhodě je nicméně nejpozoruhodnější skutečnost, že Barnertovi bylo neuvěřitelných sedmdesát čtyři let...

Takhle se o komunitě jesenických dřevorubců, byť se značně romantizujícím nádechem, rozepsal roku 1873 učitel a etnograf původem z Javorníka Anton Peter, velký znalec lidové kultury a života zdejších horalů:

S pilou a sekerou krácejí do lesa, kde se rozmístí na přidělených stanovištích. Zde začíná úmorná, často nebezpečná práce. Nebezpečná proto, že padající strom už nejdnou oklamal zkušenost pracovníků a srazil je k zemi. Tento druh práce

donutí člověka vést skutečně lesní život. Není dovoleno trávit chvíle oddechu ve společnosti svých blízkých, neboť pracoviště je příliš vzdáleno od domova. Koruny buků jsou jeho přístřeším, lesní oheň jeho kuchyní. Vzhlednou-li obyvatelé rovin za soumraku k vrcholům hor, probleskující plamínky je upozorní na přítomnost těchto obyvatel lesa. Dřevorubci jsou povětšinou silné postavy a ošlehané tváře. A navzdory všem obtížím je pro ně les milovaným místem, které by stěží vyměnili za jinou, ba dokonce i štedřeji placenou obživu. Sobota jej navrací zpět k rodině, pondělí jej opět přivítá v práci.

Svážení dřeva na saních

Jedna věc byla strom porazit, druhá ale dopravit jej na určené místo. Jako nejsnazší způsob se jeví zapřáhnout koně. V odlehlých a vysoko položených částech lesa, jež často až do konce 19. století nebyly protkány lesními cestami ani svážnicemi a které i půl roku pokrýval sněh, však museli dřevorubci hledat jiné způsoby transportu než koňskou sílu. V zimním období se hojně využívalo saní, pomocí kterých se dřevo, nachystané v létě, svezlo do údolí. O žádnou zábavu ale rozhodně nešlo. Masivní

*Doprava dřeva v jesenických lesích pomocí koňské síly, začátek 20. století.
Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka*

dřevěné saně si každý dřevař musel do příkrého svahu vynést sám, v mrazech a hlubokých sněhových závějích. Jakmile muži dorazili k polenům, naložili je na saně, pořádně svázali a s nákladem, který přesahoval jednu tunu, se rozjeli ze svahu. Museli při tom neustále zastavovat a upravovat cestu. S každou další jízdou se jelo snadněji, nicméně o to více bylo zapotřebí regulovat rychlost a směr – stačila nepatrná chyba a skončili v příkopu, často zavalení masou dřeva. Pomníčky umístěné na kmenech stromů podél těchto svážných cest svědčily o smutné skutečnosti, že k takovým tragédiím docházelo skutečně nezářídka.

Plavení dřeva

Když s přicházejícím jarem sněhy roztály, odložili dřevorubci saně a jali se využít síly horských toků. Za historií splavování dřeva (Holzflößen či Holzschwemmen) v Jeseníkách se musíme vrátit o něco hlouběji do minulosti, neboť vrchol tohoto řemesla ve zdejší kraji nastal v 18. století. Z této doby se nám dochovaly i první doklady o plavení na Sokolím potoce (1749), který pramení pod vrcholem Pradědu. Klády pluly rovněž po Bílé Opavě, Skalním potoce, Bělé či Mertě.

Jeseničtí dřevaři dokázali vždy skvěle využít sílu vody. Na snímku Střední Opava, po níž se až do konce 19. století intenzivně plavilo dřevo. Foto: autor publikace

Základní prvek představovaly tzv. klauzy neboli plavební nádrže, které se napustily vodou. Pod ně dřevaři naházeli klády. Jakmile otevřeli stavidlo, masa vody dřevo odnesla do údolí. Když v nižších polohách ztratila vlna na síle a dřevo se již nechtělo plout, přicházeli na řadu tzv. Wassersteller, tedy muži, již dřevěnými bidly s háky posunovali dřevo po proudu. V závěru plavby pak čekaly tzv. česle, jakési síto z dřevěných kmenů, o které se plavené dříví zachytilo.

Řemeslo začalo zanikat od 70. let 19. století, kdy započala intenzivní výstavba lesních cest a svážnic. „Chlapi, kteří dosud splavovali, začali tahat dříví po svážnicích s koňmi. Na plavení po divokých horských potocích ale vzpomínali až do konce života,“ dozvídáme se v článku uveřejněném v časopise *Freudenthaler Ländchen* roku 1938. Z někdejších četných místních názvů odkazujících na toto řemeslo přežil do dnešního dne pouze jediný, a to chata Dembauda pod Jeleními loučkami, jejíž český ekvivalent zní Chata Na hrázi.

Pilaři

Pokud bychom do četných údolí pod Pradědem zavítali před druhou světovou válkou, překvapil by nás oproti dnešním časům kypící život a všudypřítomný lomoz. O ten se staraly především četné pily, německy Brettmühle. Pojďme dát na chvíli opět slovo lyrickému Antonu Peterovi:

Počátečním zpracováním pokáceného stromu zabývají se četné pily, s nimiž se v našich horských vesnicích a osadách setkáte v hojném počtu. K jejich provozu jsou zásadní dravé horské bystřiny, které pro tento druh průmyslu konají obdivuhodnou a neocenitelnou službu. Rachot vody dopadající na mohutná kola a energický, sténající zvuk bleskurychle se zvedající a zase řezající pily, to vše dává těmto místům cosi neobyčejně živého a svěžího. Poutník se zde necítí osamělý, neboť vše kolem něj pulzuje a žije. Hory se zelenají a třpytí se ve slunečních paprscích, lesy šumí, potoky hučí po horských úbočích a člověk do té krásy mírně zasahuje, aby této divoké a nespoutané přírodě dal účel. Nádherné kmeny, které byly dovezeny z nedalekého lesa a zbaveny kůry, již postupují k ostrým čepelím pily...

Krásné a zdravé kmeny z měkkého dřeva obvykle putovaly z jesenických hor do větších center, častým odbytištěm bylo nedaleké Prusko. Naopak tvrdé dřevo,

Jesenický pilař při zaslouženém odpočinku. Zdroj: sbírka Tomáše Petruně >>

